

ОСВІТА, КУЛЬТУРА, ОХОРОНА ЗДОРОВ'Я ПОДОЛЯН

*Григорій Денисик,
Вікторія Канська,
Юрій Ігнатюк*

ЕТАПИ І ПЕРІОДИ РОЗВИТКУ КОМПЛЕКСНИХ ПРИРОДНИЧИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ТЕРИТОРІЇ ПРАВОБЕРЕЖНОЇ УКРАЇНИ

У статті висвітлено етапи і періоди розвитку комплексних природничих досліджень території Правобережної України.

Ключові слова: етап, період, природнича географія, історія, Правобережна Україна.

Правобережна Україна – історико-географічне поняття. В розумінні авторів включає рівнинну частину території України між річками Дністер і Дніпро. Це регіон найдавнішого в Центральній та Східній Європі заселення, активного і різнобічного господарського освоєння природних умов та ресурсів. Постійно зростаючі запити практики тут з давніх часів сприяли пізнанню природи, створенню оригінальних її описів, стимулювали розвиток комплексних (фізико-географічних) досліджень. Цей процес йшов нерівномірно, однак ніколи не зупинявся. Історія його розвитку не знайшла належного відображення в працях фізико-географів. Підтвердження сказаному – узагальнююча фундаментальна серія «Природа Української РСР» (1985-1987 р.р.), де лише у двох з семи томів – «Грунти» і «Ландшафти» є короткі історичні довідки розвитку відповідних досліджень в Україні.

Сучасна зацікавленість географів-природничиків історичними проблемами розвитку комплексних досліджень природи в Україні – це не лише становлення одного з розділів географічної науки, але й відродження значної частини історії географії України. Оригінальні праці львівських та чернівецьких географів, окремі розділи в монографіях і статті – пряме підтвердження сказаному. Разом з тим, такі історичні розвідки мають окремі недоліки. Це помітно при виділенні основних етапів та періодів історії розвитку географії та географічних досліджень в Україні, їх назв. Так, Я.І. Жупанський [3] в етап старовинні часи об'єднує надзвичайно великий віковий та різноманітний за розвитком подій проміжок часу – від найдавніших часів до Київської Русі; Л.М. Булава без обґрунтування поділу – V ст. до н.е. – XVII ст. Такі підходи зрозумілі, однак в майбутньому вони можуть привести до спрощеного розуміння історії географії України.

Щодо назв етапів та періодів (старовинні, середньовічні, нові, новітні), то це назви історичних етапів розвитку, а не географічних. Їх запозичення з історичних наук обґрунтовується думкою, що історія та географія (регіонів чи держав) тісно взаємопов'язані в своєму розвитку. В загальному це так, однак суспільство не завжди відіграло

вирішальну роль в розвитку географії. Крім цього надто різні об'єкти дослідження в географії та історії. Безперечно, що на певних історичних етапах – розвиток географічних досліджень залежав і навіть був підпорядкований відповідним господарським чи військовим вимогам. Це суттєво впливало на формування окремих періодів, а не етапів розвитку географії, але загалом природнича географія пройшла свій шлях, дещо відмінний від історичного розвитку України. Історія розвитку комплексних досліджень природи території Правобережної України цьому пряме підтвердження. Виділені етапи та періоди відповідають, на нашу думку, основним етапам та періодам розвитку природничої географії України загалом.

До основних етапів і періодів розвитку комплексних досліджень природи Правобережної України відносимо [1]:

– етап початкового пізнання природи (40-35 тис. років тому – IV ст. до н.е.). У його часових межах виокремлено ранній і пізній періоди;

– описовий етап (V ст. до н.е. – середина XVIII ст.); Періоди: античний (V ст. до н.е. – середина I тис. н.е.), літописний (кінець I тис. н.е. – XIII ст.), середньовічний (XIV – XVIII ст.);

– етап наукових пошуків (XIX – початок XXI ст.). Періоди: зародження наукових основ комплексного пізнання природи (друга половина XIX – початок XX ст.), розвитку природничого районування (20-ті – початок 50-х років XX ст.); ландшафтознавчий (середина 50-х років XX ст. – початок XXI ст.).

У подальшому запропоновані й обґрунтовані [1, 2] етапи і періоди розвитку комплексних природничих досліджень території Правобережної України можуть бути уточнені (часові проміжки), змістовно доповнені, або виокремлені нові. На початку XXI ст. вище зазначені етапи і періоди комплексних природничих досліджень прийняті географами-природничиками України, їх використовують і частково уже застосовують для всієї території України [2].

Джерела та література:

1. Денисик Г.І. Антропогенні ландшафти Правобережної України. Вінниця. Арбат. 1998. 292.

2. Денисик Г.І., Чиж О.П., Канський В.С. Відродження ландшафтознавства в Україні. Ландшафтознавство. 2022. 1(1). 6-16.

3. Жупанський Я.І. Історія розвитку географії в Україні. Львів. Світ. 1997. 264.

Надія Марценюк

ПОСТАТЬ КНЯЗЯ ФЕДОРА КОРЯТОВИЧА У НАУКОВОМУ ДОРОБКУ М. ЛУЧКАЯ

У статті розкриваються особливості висвітлення постаті князя Федора Корятовича у праці М. Лучкая «Історію карпатських русинів». Зауважені викладені автором факти стосовно діяльності князя Федора Корятовича на Поділлі та Закарпатті.